

Monika Utzig
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Kredyty i depozyty bankowe gospodarstw domowych w Polsce na tle Unii Europejskiej

Streszczenie

Celem opracowania jest zbadanie tendencji w zakresie korzystania gospodarstw domowych z rynku depozytowo-kredytowego w Polsce na tle zmian zachodzących w pozostałych krajach Unii Europejskiej. Opracowanie ma formę artykułu badawczego. W badaniu wykorzystano prezentowane za pośrednictwem Eurostat dane dotyczące rocznych sektorowych rachunków finansowych za lata 1995-2012.

W wyniku przeprowadzonych analiz zaobserwowano, że występuje tendencja do wzrostu zadłużenia gospodarstw domowych w relacji do PKB w krajach UE. Zauważono również, że występuje zjawisko konwergencji między krajami w zakresie kredytów i depozytów gospodarstw domowych wyrażonego w relacji do PKB, silniejsze w przypadku kredytów i słabsze w przypadku depozytów. Zmiany zachodzące w zakresie relacji kredytów i depozytów gospodarstw domowych w Polsce są podobne do tych zachodzących w pozostałych krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później.

Słowa kluczowe: kredyty, depozyty, gospodarstwa domowe, Unia Europejska.

Kody JEL: D14

Wstęp

Korzystanie z usług finansowych przez gospodarstwa domowe jest jednym z wyznaczników rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju. Zaciąganie kredytów i składanie depozytów umożliwia gospodarstwom domowym maksymalizowanie użyteczności z realizowanej w czasie życia konsumpcji dostępnej w ramach międzyokresowego ograniczenia budżetowego.

Przed 2000 rokiem stopień „ubankowienia” społeczeństwa był w Polsce niewielki. Relacja kredytów gospodarstw domowych do PKB nie przekraczała 10%, podczas gdy w krajach „Starej UE” sięgała 50%. Wielkość depozytów gospodarstw domowych również była znacząco niższa niż w krajach „Piętnastki”.

Niedługo po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej miały miejsce wydarzenia, które znacząco wpłynęły na rynek finansowy. Zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych kryzys finansowy odbił się również na krajach Unii Europejskiej prowadząc do kryzysu lub spowolnienia gospodarczego. W warunkach spowolnienia gospodarczego wartość kredytów bankowych dla gospodarstw domowych maleje na skutek zaostrzenia polityki kredytowej banków. W okresie spowolnienia gospodarczego wartość dochodów gospodarstw domo-

wych spada powodując zmniejszanie oszczędności, również w formie depozytów bankowych. Z drugiej strony, w tych warunkach gospodarstwa domowe preferują bezpieczniejsze depozyty bankowe niż bardziej ryzykowne fundusze inwestycyjne czy akcje.

W opracowaniu przedstawiono badanie tendencji w zakresie korzystania gospodarstw domowych z rynku depozytowo-kredytowego w Polsce na tle tendencji zachodzących w pozostałych krajach Unii Europejskiej. W badaniu wykorzystano prezentowane za pośrednictwem Eurostat dane dotyczące sektorowych rachunków finansowych za lata 1995-2012.

Gospodarstwo domowe na rynku depozytowo-kredytowym

Wielkość i struktura konsumpcji gospodarstw domowych jest determinowana przez wartość ich oszczędności i kredytów. Oszczędzanie jest opóźnieniem konsumpcji w czasie ograniczającym możliwości nabywcze gospodarstw domowych w krótkim czasie. Kredyty natomiast umożliwiają przyspieszenie realizacji potrzeb konsumpcyjnych, zmniejszając jednak możliwości nabywcze ludności w dłuższej perspektywie czasowej (Grzegorz 2013).

Podstawowym celem gospodarstwa domowego jest maksymalizacja zaspokajania wspólnych i indywidualnych potrzeb jego członków, która jest realizowana przez konsumpcję dóbr materialnych oraz usług (Bywalec 2012). Gospodarstwa domowe, podejmując decyzje o poziomie realizowanych wydatków, napotykać na ograniczenie określone wysokością posiadanych zasobów pieniężnych, pochodzących z dochodów z pracy, z posiadanego kapitału czy ziemi bądź też ze zgromadzonego wcześniej majątku. Przyspieszając lub opóźniając konsumpcję w czasie w celu zwiększenia poziomu osiągniętej użyteczności gospodarstwa domowe mogą korzystać z rynku depozytowo-kredytowego. Jedynym warunkiem, ograniczającym wysokość realizowanych wydatków jest międzyokresowe ograniczenie budżetowe, które w momencie $t=0$ może być zapisane jako (Hall 1978):

$$\sum_{s=0}^T \frac{C_{t+s}}{(1+r)^s} \leq A_t + \sum_{s=0}^T \frac{Y_{t+s}}{(1+r)^s} \quad (1)$$

gdzie:

C_t – wydatki konsumpcyjne,

Y_t – wielkość dochodu (bez dochodów z nieruchomości),

A_t – aktywa dostępne w momencie t ,

T – ostatni okres życia konsumenta,

r – realna stopa procentowa.

s – zmienna czasu od $t=0$ do ostatniego okresu życia konsumenta (T).

Zgodnie z zapisaną wyżej zależnością wartość bieżąca sumy konsumpcji w czasie całego życia nie może przekraczać wartości bieżącej dochodów oraz posiadanych aktywów.

W rzeczywistości jednak gospodarstwa domowe stykają się z ograniczeniami płynności, nie mogą zaciągać kredytów powyżej pewnego poziomu zadłużenia lub też nie mając dostępu do rynku kredytowego (Pońsko 2010).

Przyczyny zaciągania kredytów przez gospodarstwa domowe mogą być różne, ale najczęściej zadłużanie się następuje w celu sfinansowania zakupu nieruchomości lub jej remontu, zakupu dóbr trwałych, oraz sfinansowania wydatków konsumpcyjnych (Białowolski 2014). Z punktu widzenia zadłużania się gospodarstw domowych istotny jest również aspekt nadmiernego zadłużania się, rozumianego jako sytuacja, kiedy dłużnik nie jest w stanie spłacić wszystkich swoich zobowiązań w perspektywie długookresowej lub gdy istnieje znaczne ryzyko, że tak może się stać (Kuchciak 2013).

Rozpatrując problematykę uczestnictwa gospodarstw domowych w rynku depozytowo-kredytowym należy uwzględnić fakt, że niektóre osoby nie posiadają rachunku w żadnej instytucji finansowej czyli są wykluczone finansowo (Ancyparowicz 2010). Obecnie pojęcie wykluczenia finansowego wykorzystuje się do określenia osób nie mających żadnych relacji z instytucjami finansowymi lub też mających te relacje na niezadowalającym poziomie w odniesieniu do głównego nurtu finansowego, przez co osoby te w celu realizacji swoich potrzeb sięgają do usług instytucji finansowych nie działających na podstawie zezwoleń instytucji nadzoru finansowego (Kuchciak 2013). Bank Światowy wskazał na podstawowe obszary usług finansowych, z których konsument powinien korzystać, aby móc sprawnie funkcjonować we współczesnym społeczeństwie. Są to: rachunek bankowy umożliwiający dokonywanie rozliczeń finansowych, usługi depozytowe, kredytowe oraz ubezpieczeniowe (Smyczek 2012, s. 188). Wykluczenie z rynku finansowego dotyczy osób, których dane figurują w rejestrach dłużników niewypłacalnych, osób zatrudnionych w szarej strefie i ukrywających swoje dochody, czy też osób negatywnie nastawionych do systemu bankowego, uważających że usługi sektora finansowego są dla nich niepotrzebne lub za drogie (Ancyparowicz 2010).

Jednym z czynników wpływających zarówno na wartość depozytów, jak i kredytów bankowych gospodarstw domowych jest koniunktura gospodarcza. Wcześniejsze badania pokazują, że w warunkach obniżenia się tempa wzrostu gospodarczego gospodarstwa domowe preferują lokaty jako bezpieczniejsze, niż powiązane z rynkiem kapitałowym, formę lokowania oszczędności (Utzig 2013). Dodatkowo, gospodarstwa domowe różnią się pod względem realizowanych strategii oszczędnościowych, determinowanych przez czynniki finansowe, fiskalne, ekonomiczne, prawne, technologiczne, demograficzne, psychologiczne i kulturowe (Rytelewska, Kłopocka 2010), jednak w Polsce pod względem liczebności dominują gospodarstwa domowe postępujące zgodnie ze strategią określoną przez Aniołę i Gołasia mianem konserwatywnej oraz wybitnie biernej. Gospodarstwa domowe realizujące te strategie w swoim portfelu oszczędnościowym posiadają wyłącznie lokaty bankowe i/lub gotówkę (Anioła, Gołaś 2013).

O ile problematyka zadłużania się gospodarstw domowych była dotychczas wielokrotnie podejmowana (np. Anioła, Gołaś 2011; Kozak 2011a; Kozak 2011b; Utzig 2012; Wałęga

2012), to zagadnienia związane z wykorzystywaniem przez gospodarstwa domowe rynku depozytowego są rzadziej analizowane (Wójcik 2007; Anioła, Gołaś 2012b).

Kredyty bankowe gospodarstw domowych w Polsce na tle UE

Na zadłużenie gospodarstw domowych w krajach UE wpływają czynniki o charakterze mikroekonomicznym, prowadzona przez banki danego kraju polityka kredytowa oraz czynniki o charakterze makroekonomicznym, spośród których istotne znaczenie mają stopa wzrostu PKB oraz stopa bezrobocia (Kozak 2011a). Wcześniejsze analizy pokazują, że w strukturze zadłużenia gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej wobec banków dominują kredyty mieszkaniowe wynoszące w 2009 roku od 44% ogólnego zadłużenia w Belgii do ponad 92% w Holandii (Anioła, Gołaś 2011).

W tabeli 1 przedstawiono wartość kredytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych jako procent PKB w krajach UE w latach 1995-2012.

Według stanu na koniec 2012 roku kredyty zaciągnięte przez gospodarstwa domowe i niekomercyjne instytucje działające na rzecz gospodarstw domowych przekraczały wartość produktu krajowego brutto kraju w Danii, na Cyprze, w Holandii oraz w Irlandii. W tym samym roku relacja zadłużenia gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych była najniższa w Rumunii, w Bułgarii, na Litwie i na Łotwie. Najbardziej zadłużone były gospodarstwa domowe krajów tzw. „Piętnastki” czyli krajów tworzących Unię Europejską przed akcesją nowych członków w 2004 roku. Spośród krajów, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później relatywnie wysokie zadłużenie gospodarstw domowych w 2012 roku występowało na Cyprze (137%) i Malcie (62%). Średnia relacja kredytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB w 2012 roku wynosiła 79% w krajach „Piętnastki” i 41% w krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później.

Polska, której poziom zadłużenia gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych w relacji do PKB wynosił w 2012 roku niespełna 35% plasuje się poniżej średniego poziomu wśród państw, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później. Po pominięciu Cypru, w którym gospodarstwa domowe były na drugim miejscu pod względem relacji zadłużenia do PKB, zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce jest niewiele powyżej średniej dla krajów, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później.

W większości krajów UE można zaobserwować w badanym okresie zwiększenie się relacji kredytów dla gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB. Również w okresie 2007-2009 czyli w latach kryzysu/spowolnienia gospodarczego spowodowanego kryzysem na rynkach finansowych, w krajach UE poza Łotwą, Niemcami i Austrią miało miejsce zwiększenie relacji między kredytami gospodarstw domowych a PKB kraju.

Tabela 1
Kredyty dla gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych
jako procent PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 1995-2012

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	42,1	43,3	44,3	43,7	45,8	46,8	47,4	48,2	48,6	50,7	54,1	54,5	53,8	54,5	56,1	57,1	55,6	54,5
Belgia	36,5	37,8	38,7	40,4	40,9	39,7	38	38,4	39,9	40,4	42,9	45,1	46,7	49,2	51,6	52,7	54,5	55,9
Bulgaria	2,2	3,2	4,2	7,1	11	15,4	17,9	23,1	26,7	28,7	27,6	25,4	24,4
Chorwacja	16,4	21,8	25,4	27,9	31,2	34,9	37,9	39,4	40,3	42,6	42	41,6
Cypr	68,2	71,3	74,7	76	83,2	84,5	81,2	80,8	76,4	80	98,9	100,4	106,7	113,7	124,7	131,2	133,8	137
Czechy	10,4	7,8	7,9	7	7,6	7,8	8,1	10,9	11,6	14,3	17,1	19,9	24,2	26,9	29,6	30,1	31,5	32,4
Dania	103,3	108,4	116,1	121,3	128,6	132,2	145,5	140,5	140,6	139,7
Estonia	1,9	3,4	6,3	5,9	7	8,7	10,8	14,1	18,4	24,2	32,3	42,2	46,9	51,4	57,8	54,2	47	43,2
Finlandia	43,2	47,9	51,3	52,6	54,7	61,9	63,5	63,4	65,5
Francja	34,7	34,9	35,2	34,5	35,4	35,4	36	36,8	38,3	40,2	43,2	45,6	48,2	50,2	54,1	55,4	56,3	56,6
Grecja	6,6	7,6	8,5	9,8	11,7	12,9	16,9	21,1	24,4	29,8	36,8	42,4	48	51,7	53,3	62,2	63,2	63,9
Hiszpania	31,5	32,5	34,7	38,5	42,8	46,2	48,1	52	57,6	64,5	71,8	79,2	83,3	84	86,6	86,3	83,6	81,3
Holandia	59,2	64,1	69,4	76,1	83,1	87	89,7	95,2	103	107,8	114,1	117,6	118,1	119,1	127,9	128	127,7	127,9
Irlandia	49,9	55,1	62,7	72,9	86,3	95,3	102,4	112,5	121,9	116,9	109,9	105,1
Litwa	1,4	1,1	1,2	1,3	1,8	1,5	1,8	3,3	5,3	9	13,8	20,5	26,8	28,7	33	30,1	26,2	24
Luksemburg	49,3	55,5	53,9	55	56,8
Łotwa	1	1	1,2	1,8	2,3	3,9	4,3	6,4	9,4	13,7	21,8	31,5	33,7	32,7	36,1	34,2	28,4	24,5
Malta	43	46,1	50,6	53,4	55,5	61,2	60,2	61,2	61,8
Niemcy	61,5	64,9	66,9	69,1	72,7	73,4	72,5	72,2	72,4	70,9	69,8	67,3	63,2	61,5	63,9	61	58,9	58,2
Polska	2,2	3,8	4,5	6,4	6,3	7,2	8,9	12,9	13	13,4	15,1	18,5	22,8	30,2	32,2	34,8	36,1	34,8

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Portugalia	26,1	30,8	40,8	46,9	54,8	59,6	62,9	67,4	72,5	76,9	81,8	86,3	88,8	91,8	95,3	94	92,7	91,6
Rumunia	.	.	.	1,4	0,8	1	0,9	2,4	5,1	6,4	9,8	13,3	18,7	21,5	22,7	23	21,8	20,9
Słowacja	3,8	3,3	3,7	4,2	3,7	4,3	5,9	5,8	7,2	8,4	12,6	14,4	18,5	21,5	24,3	25,6	27	28,3
Słowenia	15,6	15,6	15,9	16,6	19,1	21,9	25	26	29,1	31	30,6	30,5
Szwecja	43,6	45,9	46,6	47,2	48,5	50,2	52,6	54,5	57,1	60,2	64,2	66,7	68,9	72,7	81,3	81,3	82	83,6
Węgry	6	4,7	4,4	3,8	4,6	5,9	7,8	11,3	17	19,9	23,5	26,2	30,3	36,6	38,1	40	37,8	32
Wielka Brytania	64,4	62,9	63,1	63,9	66	68,3	72,6	78,3	83,5	89,8	90,6	94,6	97,3	98,3	101,5	96,9	94,2	94,2
Włochy	18	18,1	18,5	19,4	21,8	23,5	24,8	26,6	28,4	30,9	34,2	37	39,5	40,5	44	45,2	45,4	45,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database [dostęp: 10.07.2014].

Aby zobrazować zmiany w czasie relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB w poszczególnych krajach policzono średnioroczne tempo wzrostu zgodnie z wzorem (Sobczyk 2007, s. 315):

$$T = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} - 1 \quad (2)$$

gdzie:

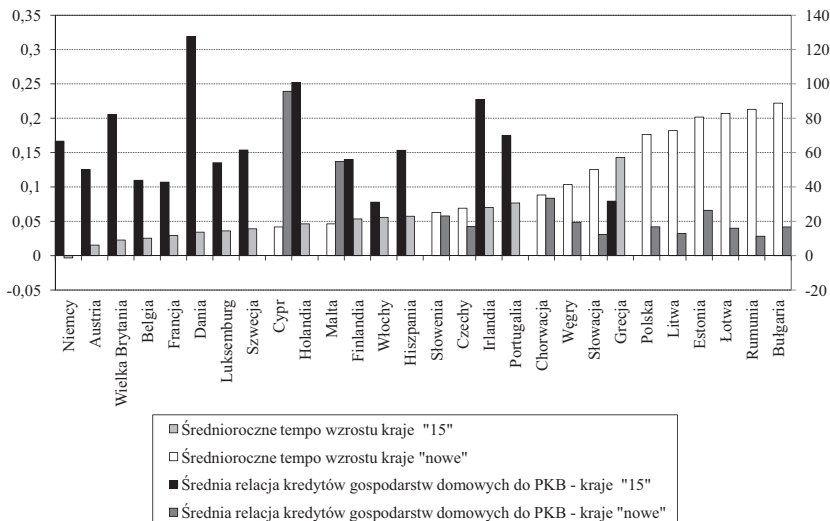
$y_{1,\dots,n}$ – wielkość zjawiska w poszczególnych latach,

T – średnioroczne tempo zmian.

Wyliczone zgodnie z powyższą formułą średnioroczne tempo wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB w poszczególnych krajach UE przedstawiono na wykresie 1. w zestawieniu ze średnią relacją kredytów gospodarstw domowych do PKB wyliczoną z okresów, dla których są dostępne dane. Kraje zostały uporządkowane zgodnie z rosnącym tempem wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB.

Wykres 1

Średnioroczne tempo wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB (lewa oś) oraz średnia relacja kredytów gospodarstw domowych do PKB (prawa oś) w krajach UE w latach 1995-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database [dostęp: 10.07.2014].

W analizowanym okresie jedynie w Niemczech relacja kredytów gospodarstw domowych do PKB zmalała. Można również zauważyć, że kraje o najwyższym średniorocznym tempie wzrostu badanej wielkości to te kraje, w których średnia relacja wartości kredytów gospodarstw domowych do PKB była najniższa. Można mówić zatem o konwergencji w zakresie zadłużania się gospodarstw domowych. Na podstawie wykresu 1 można również stwierdzić, że kraje o najniższym tempie wzrostu i relatywnie wysokim średnim poziomie relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB to w większości kraje, które przystąpiły do Unii Europejskiej przed 2004 rokiem. Wyjątkiem są kraje zaliczane do tzw. PIIGS, czyli Grecja, Portugalia, Irlandia, Hiszpania i Włochy, w których tempo wzrostu relacji zadłużenia gospodarstw domowych do PKB było wyższe niż w pozostałych krajach „Piętnastki”. Wcześniejsze badania potwierdzają, że zwiększanie poziomu zadłużenia gospodarstw domowych mierzonego stosunkiem ich długu do dochodu do dyspozycji jest zjawiskiem typowym dla większości rozwiniętych gospodarek (Anioła, Gołaś 2012a). Zjawisko to również było obserwowane w większości krajów UE.

Na podstawie danych zamieszczonych na wykresie 1 obliczono również współczynnik korelacji liniowej Pearsona, zdefiniowany jako iloraz kowariancji i iloczynu odchyłeń standardowych (Starzyńska 2002, s. 292)

$$r_{XY} = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_X \sigma_Y} \quad (3)$$

między średniorocznym tempem wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB a średnim poziomem tej relacji w poszczególnych krajach, który wyniósł -0,65. Świadczy to o umiarkowanej ujemnej zależności pomiędzy badanymi zmiennymi.

Depozyty bankowe gospodarstw domowych w Polsce na tle krajów UE

Analiza depozytów bankowych gospodarstw domowych w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej została przeprowadzona analogicznie do badania wielkości kredytów. W tabeli 2 przedstawiono wartość depozytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych jako procent PKB w krajach UE w latach 1995-2012.

Według stanu na koniec 2012 roku najwyższa relacja depozytów gospodarstw domowych do PKB miała miejsce na Cyprze, Malcie, w Grecji i Portugalii, a najniższa na Łotwie, w Rumunii, na Litwie i w Estonii. Średnia relacja depozytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB w 2012 roku w krajach „Piętnastki” wynosiła 68%, a w krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później – 51%. W przypadku depozytów gospodarstw domowych nie ma tak wyraźnej różnicy między krajami „Piętnastki” a tymi, które później przystąpiły do UE. W 2012 r. najwyższa relacja depozytów gospodarstw domowych do PKB miała miejsce na Cyprze i Malcie, a więc w krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku.

Tabela 2
Depozyty gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych jako procent PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 1995-2012

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	70,8	71,7	72,3	71,2	71	68,9	70,3	70	71,8	71,1	70,1	68,3	68,7	71	75,6	73,7	72	71,4
Belgia	66,9	69,7	71,7	69,4	66,4	62,9	63,5	64,2	67,1	70,4	72	71,9	70,8	69,2	75	75,9	76,3	80
Bulgaria	13,4	17	17,5	19,3	22,7	25,8	28,2	31,2	31,6	35,6	38,8	41,1	44,2
Chorwacja	44,2	41,7	41,5	42	43,8	44,9	44,9	46,3	49,7	54,1	55,5	58,3
Cypr	114,8	115,7	121,2	118,6	80,4	89,7	105,9	121	126,4	114,2	138,5	142,4	146,5	147,8	158,2	159	156,9	157,4
Czechy	30,4	30,3	37,6	38,2	38	38,3	39,4	37,6	37,1	36,3	36	36,4	39,3	41,6	45	46,7	48,7	50,2
Dania	39,5	41,1	44,3	45	46,8	44,7	48,5	47,7	46,8	48,2
Estonia	5,9	7,9	10,6	10,7	12,8	15,1	16,6	16,9	16,6	17,1	19,3	20,7	19,1	23,1	27,5	28,2	28	28,1
Finlandia	40,1	38,1	36,2	34,4	35	32,6	32,5	32,4	33,8	34	36,3	35,6	36,5	39,8	43,4	44	44,4	43,4
Francja	53,9	55,4	57	57,3	57,6	53,8	53,7	55,4	55,8	55,7	55,6	54,1	53,5	54,3	56,3	56,6	58	59,6
Grecja	71	72,2	73,7	69,1	75,5	72,2	77,2	69,6	63,4	67,1	73,4	73	75,9	82,7	87,8	90	91,9	94
Hiszpania	62	59,1	54,6	52,8	55,4	57,8	59,6	58,2	56,3	56	56,2	59,3	60,9	65,6	70,5	73,2	73,1	74,9
Holandia	47,6	48,9	48,2	49,8	50,1	48,5	51,6	52,3	54,3	55,3	56,2	55,9	56,6	57,5	63,1	63,4	64,7	67,1
Irlandia	50,3	54,2	53	55	57,1	58,6	57,7	62,7	70,8	72,8	69,8	71,3
Litwa	7,1	4,9	5,6	6,8	9,4	11,5	13,7	14,4	15,2	16,8	20,2	22,6	24,1	22,4	28	28,5	25,7	26,7
Luksemburg	66,6	68,8	65,4	64,8	66,2
Łotwa	3,4	3,2	4,1	4,3	4,4	6,6	7,8	9,7	10,7	12,7	15,2	17,7	15,4	13,1	15,6	16,5	15	14
Malta	119,1	117,7	117,9	125,5	121,5	120,2	114,7	115	117,2
Niemcy	57,4	59,2	59,6	60,5	59,6	56,8	59,1	59,7	60,6	60,8	61,3	60	60,1	62,8	67,2	66,6	66	67,5

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Polska	18,6	19,6	21,7	23,5	24,5	26,6	28,5	27,6	26,4	23,8	23,6	23,8	23,5	27,3	29,5	30,5	31,9	33
Portugalia	82,4	83,7	81	77,1	77,4	79	80,5	77,7	75,9	74,3	72,4	72,9	75,2	81,8	84	83,3	89,1	90,7
Rumunia	.	.	.	13,4	12,8	11,5	12,2	12,9	11,6	11,2	12	12,9	16,6	16,4	19,7	20,1	20,4	21
Słowacja	46,7	47	46	46	44,9	43,7	42,5	38,2	33,7	28,2	26,9	27,8	29	34,1	35,5	35,9	36,9	37,2
Słowenia	39,1	39,2	38,9	38,8	39,6	39	38,4	39	42,2	43,7	44	44,6
Szwecja	26,3	27	24,2	22,5	21,5	19,2	21,8	22,7	23,2	22,8	23,8	25,6	29,3	31,4	33,7	34	35,4	37,5
Węgry	26,5	27	25,6	25,8	26	25,5	25,4	24,2	26	26,2	27,3	26,9	27,4	29,3	32	30,1	31	30,6
Wielka Brytania	60,2	59,8	61,1	61,2	61,4	61,9	63,5	64,9	66,5	68,7	70,6	72,5	74	77	79,6	78,2	77,9	80,4
Włochy	67,7	66,3	60,8	55,9	54,2	53,1	55,4	55,9	56,8	56,8	58,2	60,3	60,4	63,4	66,5	64,7	63,3	67,5

Źródło: jak w tabeli 1.

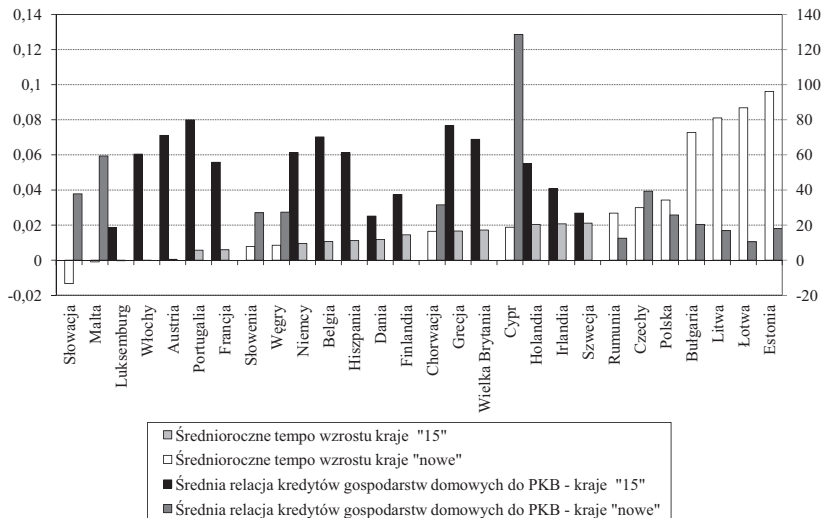
Relacja depozytów gospodarstw domowych do PKB w 2012 roku wynosiła w Polsce 33%, co stawia ją na 6. miejscu wśród państw o najniższej relacji depozytów do PKB i poniżej średniej zarówno liczonej dla wszystkich państw UE, jak i tych, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później.

Rozpatrując tendencje zachodzące w odniesieniu do depozytów gospodarstw domowych i ich kredytów można stwierdzić, że nie występuje wyraźna tendencja charakteryzująca zmiany relacji depozytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB. W krajach, w których odnotowano zwiększenie się tej relacji, skala tego zwiększenia była jednak większa niż skala zmniejszenia w krajach, w których relacja depozytów gospodarstw domowych do PKB uległa w badanym okresie zmniejszeniu. W szczególności w latach 2007-2009 czyli w okresie kryzysu/spowolnienia gospodarczego odnotowano spadek relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB w: Belgii, Danii, Estonii, Francji, Irlandii, Litwie, Łotwie, Malcie, Rumunii i Słowenii.

Na wykresie 2 przedstawiono średnioroczne tempo wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB w poszczególnych krajach UE w zestawieniu ze średnią relacją depozytów gospodarstw domowych do PKB. Kraje zostały uporządkowane zgodnie z rosnącym tempem wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych i niekomercyjnych instytucji działających na rzecz gospodarstw domowych do PKB.

Wykres 2

Średnioroczne tempo wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB (lewa oś) oraz średnia relacja depozytów gospodarstw domowych do PKB (prawa oś) w krajach UE w latach 1995-2012

Źródło: jak w wykresie 1.

W przypadku depozytów gospodarstw domowych trudno jest zauważyć tak wyraźny podział na kraje „Starej” i „Nowej” Unii Europejskiej jak w przypadku kredytów. Takie kraje jak Estonia, Łotwa, Litwa i Bułgaria charakteryzowały się wysoką średnioroczną stopą wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB przy jednoczesnym niskim średnim poziomie depozytów. Na Słowacji, Malcie, w Luksemburgu i we Włoszech średnioroczne tempo wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB było ujemne.

Obliczono również współczynnik korelacji liniowej Pearsona między średniorocznym tempem wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB a średnim poziomem tej relacji w poszczególnych krajach. Uzyskany wynik wynoszący $-0,45$ świadczy o słabej/umiarkowanej ujemnej zależności pomiędzy badanymi zmiennymi.

Zestawiając dane przedstawione na wykresach 1 i 2 można zauważyć, że we wszystkich krajach, poza Niemcami, stopa wzrostu relacji kredytów do PKB była większa niż stopa wzrostu relacji depozytów do PKB. Świadczy to o coraz większym zadłużaniu się gospodarstw domowych w krajach UE. Większa różnica między stopą wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB a stopą wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB była wyższa w krajach, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później (średnio 9,8 p.p.) niż w krajach „Piętnastki” (średnio 3,6 p.p.).

Podsumowanie

Wraz z rozwojem gospodarczym kraju często następuje tendencja do wzrostu zadłużenia gospodarstw domowych. W latach 1995-2012 również w większości krajów Unii Europejskiej odnotowano zwiększenie relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB. Tendencja taka nie była jednak tak często obserwowana w odniesieniu do depozytów gospodarstw domowych.

Przeprowadzone analizy pozwoliły również na stwierdzenie, że występuje zjawisko konwergencji między krajami w zakresie zadłużenia gospodarstw domowych wyrażonego w relacji do PKB. W krajach o wyższym poziomie zadłużenia gospodarstw domowych w relacji do PKB (głównie w krajach, które należały do UE przed 2004 rokiem) odnotowano mniejsze tempo jego wzrostu niż w krajach o niższej relacji zadłużenia gospodarstw domowych do PKB (głównie w krajach, które przystąpiły do UE w 2004 r. i później). Podział na kraje „Starej” i „Nowej” UE nie jest tak mocno widoczny w zakresie relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona między stopą wzrostu relacji kredytów gospodarstw domowych do PKB a średnim poziomem tej relacji jest wyższy co do wartości bezwzględnej ($-0,65$) niż współczynnik korelacji Pearsona między stopą wzrostu relacji depozytów gospodarstw domowych do PKB a średnim poziomem tej relacji ($-0,45$).

Zarówno pod względem relacji kredytów, jak i depozytów gospodarstw domowych do PKB Polska plasuje się na średnim poziomie wśród państw, które przystąpiły do UE w 2004 roku i później.

Bibliografia

- Ancyparowicz G. (2010), *Wykluczenie finansowe z rynku bankowości detalicznej*, „AnnalesUniversitatisMariaeCurie-Skłodowska Lublin – Polonia. Sectio H”, nr XLIV, 2.
- Anioła P., Gołaś Z. (2011), *Zróżnicowanie poziomu i struktury zadłużenia gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie”, nr 3.
- Anioła P., Gołaś Z. (2012a), *Problemy gospodarstw domowych ze splatą bieżących zobowiązań*, „Handel Wewnętrzny”, nr 2.
- Anioła P., Gołaś Z. (2012b), *Zastosowanie wielowymiarowych metod statystycznych w typologii strategii oszczędnościowych gospodarstw domowych w Polsce*, „Materiały i Studia”, nr 282.
- Anioła P., Gołaś Z. (2013), *Strategie oszczędnościowe gospodarstw domowych w Polsce*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, No. 1(27).
- Białowolski P. (2014), *Zadłużenie polskich gospodarstw domowych – zagrożenie czy szansa?*, Ekspertyza EAPN, <http://www.eapn.org.pl/expert/> [dostęp: 16.07.2014].
- Bywalec Cz. (2012), *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Grzega U. (2013), *Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia”, nr 305.
- Hall R.E. (1978), *Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence*, „Journal of Political Economy”, Vol. 86, No. 6.
- Kozak S. (2011a), *Integracja europejska i kryzys finansowy a zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce i Unii Europejskiej w latach 2001-2010*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie”, nr 91.
- Kozak S. (2011b), *Zadłużenie gospodarstw domowych w UE-15 i nowych państwach członkowskich UE w latach 2001-2010*, „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”, nr 6(55).
- Kuchciak I. (2013), *Nadmierne zadłużanie się gospodarstw domowych – przyczyna i skutek wykluczenia finansowego*, „Bezpieczny Bank”, nr 2-3(51-52).
- Pońsko P. (2010), *Konsumpcja, spowolnienie gospodarcze i awersja do strat*, „Bank i Kredyt”, nr 41(2).
- Rytelewska G., Kłopocka A. (2010), *Wpływ czynników demograficznych na poziom i strukturę oszczędności gospodarstw domowych w Polsce*, „Bank i Kredyt”, nr 41(1).
- Smyczek S. (2012), *Nowe trendy w zachowaniach konsumentów na rynkach finansowych*, Agencja Wydawnicza Placet, Warszawa.
- Sobczyk M. (2007), *Statystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Starzyńska W. (2002), *Statystyka praktyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Utzig M. (2012), *Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia”, nr 245.
- Utzig M. (2013), *Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia”, nr 305.
- Wałęga G. (2012), *Spoleczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Ekonomia”, nr 245.
- Wójcik E. (2007), *Polskie gospodarstwa domowe na rynku oszczędności*, „Bank i Kredyt”, nr 7.

Credits and Bank Deposits of Households in Poland vis-à-vis the European Union

Summary

An aim of the study is to survey the tendencies as regards the use by households of the market for credits and deposits in Poland against the background of the changes occurring in other countries of the European Union. The study has the form of research article. In her research, the author used the presented via Eurostat the data concerning annual sectoral financial accounts for the years 1995-2012.

In result of the carried out analyses, it was observed that there was the tendency for growth of households' indebtedness in relation to GDP in the EU countries. It was also noticed that there took place the phenomenon of convergence between countries as regards households' credits and deposits expressed in the relation to GDP, stronger in the case of credits and weaker in the case of deposits. The changes occurring in the field of the relation of households' credits and deposits in Poland are similar to those taking place in other countries which accessed the EU in 2004 and later.

Key words: credits, deposits, households, European Union.

JEL codes: D14

Кредиты и банковские депозиты домохозяйств в Польше на фоне Европейского Союза

Резюме

Цель разработки – изучить тенденцию в области пользования домохозяйствами услугами депозитно-кредитного рынка в Польше на фоне изменений, происходящих в остальных странах Европейского Союза. Разработка имеет форму исследовательской статьи. В исследовании использовали представленные посредством Евростата данные, касающиеся ежегодных секторных финансовых отчетов за период 1995-2012 гг.

В результате проведенных анализов заметили, что выступает тенденция к росту задолженности домохозяйств по отношению к ВВП в странах ЕС. Заметили тоже, что имеет место явление конвергенции между странами в отношении кредитов и депозитов домохозяйств, выраженное по отношению к ВВП, более сильное в случае кредитов и более слабое в случае депозитов. Изменения, происходящие в сфере соотношения кредитов и депозитов домохозяйств в Польше, похожи на те, которые происходят в остальных странах, которые вступили в ЕС в 2004 г. и позже.

Ключевые слова: кредиты, депозиты, домохозяйства, Европейский Союз.

Коды JEL: D14

Artykuł nadesłany do redakcji w listopadzie 2014 roku

© All rights reserved

Afiliacja:
dr Monika Utzig
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel.: 22 593 40 30
e-mail: monika_utzig@sggw.pl